

Zamyšlení nad smyslem národních dějin, III. část

Roman Cardal

14. mája 2024 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

---

predchádzajúce časti:

[Zamyšlení nad smyslem národních dějin, I. část](#)

[Zamyšlení nad smyslem národních dějin, II. část](#)

***

1. T. G. Masaryk versus Josef Pekař aneb spor o smysl českých dějin

Jestliže se zabýváme otázkou smyslu národních dějin, nemělo by nám uniknout, že prvorepublikový spor o ní mezi T. G. Masarykem a Josefem Pekařem se pohyboval v problémovém rámci, který jsme nastínili v předcházejícím příspěvku. Je třeba připomenout, že ačkoliv se polemika mezi těmito autory týkala dějin českých, lze ji vztáhnout obecně na smysl dějin jakéhokoliv národa, *tedy i národa slovenského*. Masaryk interpretoval smysl českých dějin a tím pádem smysl existence českého národa s odkazem k *osvícenským ideálům*. Na rozdíl od Pekaře se domníval, že dějiny Čechů po staletí směřovaly k dosažení mety *demokracie a liberalismu* a vyzdvihoval Čechy jako protagonisty světové, *liberálně-demokratické revoluce* (právě touto optikou hodnotil historické vystoupení husitů). Považoval za nezbytné a historicky osmyslňující, aby *zjevené náboženství, víra a teokracie* ustoupily *náboženství přirozeného humanizmu, vědě a demokracii* a snažil se doložit, že právě Češi se hráli v tomto světovém revolučním procesu přední roli.

Oproti tomu Josef Pekař zastával názor, že smysl českých dějin a českého národa je nerozlučitelně vázán na *křesťanské náboženství* (tedy náboženství zjevené), *na víru nadpřirozeného původu a na normy stanovené nadlidskou autoritou* (což byl teokratický moment Pekařova postoje). Tyto dva pohledy jsou *vzájemně neslučitelné*, takže lze beze všeho tvrdit, že Pekařovo stanovisko hodnotí odstranění křesťanství, nadpřirozené víry a norem individuálního a společenského jednání majících nadlidský původ *jako smrtelný útok na samotnou existenci českého národa*, jako konečnou absurdizaci jeho více než tisíciletých dějin. Dosadíme-li místo dějin českých dějiny slovenské, vyvozované závěry zůstávají naprosto stejné.

Máme-li zaujmout kvalifikovaný postoj k těmto dvěma pozicím, je potřebné se zamyslet, zda *osvícenské ideály*, z nichž Masaryk ve svém přístupu vychází, představují skutečně mety, jichž by se měli Češi a Slováci jako jednotlivci i jako národ snažit dosáhnout. Má-li pravdu Pekař, pak by přibližování se k těmto ideálům mělo být doprovázeno *přímo-úměrným postupným rozpadem národní a kulturní identity Čechů a Slováků a jejich důslednější realizace by měla dokonce vyústit v její zánik*.

Ilustračný obrázok, zdroj: flickr.com

2. Osvícenství - pokrok nebo regres?

V optice převládajícího hodnocení moderní racionality se Pekařův postoj jeví jako nepřijatelný. Kdo se dnes odváží zpochybnit, že moderní racionalita – tedy i osvícenství jako její zdroj a východisko – je nesrovnatelně kritičtější než racionalita středověká či antická? Přesto existují hlasy, které volají proti ohlušující oslavě modernity a rozhodně se nejedná o projevy nějakých chorobných myslí, nýbrž velmi seriózních myslitelů. Ve známé knize *Konec novověku* od Romana Guardiniho se na příslušném místě dočítáme:

„Neznamená to, že středověk pracoval jen s cizími myšlenkami, či dokonce že mu nešlo o opravdové poznání. Jednak sám antický světový názor obsahuje množství pravdivých poznatků, jejichž osvojení samo o sobě již znamená skutečné poznání a jež jsou pak samostatně domyšleny a nově vykládány, a jednak je středověký myslitel při svém uvažování konfrontován s jednotlivými fenomény, které mu zprostředkovává zkušenost s věcmi i přemýšlení o jejich podstatě, okamžitá situace i celkový životní kontext. Dospívá proto k mnohým podnes platným poznatkům. Středověká antropologie ve svých základech i jako celek převyšuje novověkou. Etika a životní filozofie středověku mají na zřeteli plnější bytí a vedou k vyšším formám seberealizace člověka.“

Jiný a neméně známý autor se podobným způsobem vyjadřuje k některým předmoderním pojetím pospolitého (politického) způsobu života:

„Za takových okolností jsme nuceni výslovně trvat na tom, že... nemůžeme vyloučit možnost, že politická filozofie, která vznikla před mnoha staletími, je platnou politickou filozofií par excellence, platnou stejně dnes jako v době, kdy byla poprvé vyložena. Jinými slovy, politická filozofie se nestává zastaralou jen proto, že dějinná situace, a zvláště politická situace, k níž byla vztažena, přestala existovat. Neboť každá politická situace obsahuje prvky, které jsou podstatné pro všechny politické situace: jak jinak bychom mohli rozumným způsobem nazývat všechny tyto rozličné politické situace „politickými situacemi“?“ (Leo Strauss)

Uvedené citace se přímo vzpírají oficiální interpretaci moderního myšlení, které je v ní vyzdvihováno jako výraz pokrokového humanistického směřování, jenž bylo zahájeno novověkým odklonem od středověké vize světa a člověka. Strauss i Guardini vyslovují svůj zásadní protest a rozhodně jim k tomu neschází patřičné důvody. Jeden z nich poukazuje na postupnou novověkou empirizaci poznání (jeho uzavření do hranic smyslové zkušenosti) a na neblahé zavržení disciplíny zvané *metafyzika*, díky níž by bylo možné myšlenkově kontaktovat ony dimenze skutečnosti, jež nejsou smyslově nijak vykazatelné.

Zmíněná *empirizace* lidského poznání našla své „ospravedlnění“ v osvícenské filozofii empirizmu (Locke, Hume), podle níž musí být jakákoliv myšlenka, které schází odpovídající zkušenostní korelát, prohlášena za nesmyslnou a fiktivní. Například ideje *Boha, duše* nebo *nesmrtelnosti* nemají oporu v ničem, co smyslově vnímáme, a proto se jich můžeme s klidným svědomím zbavit. Vyloučení tématu *Boha, duše* a *nesmrtelnosti* z oblasti smysluplného lidského myšlení se pak následně nemohlo neprojevit v lidské praxi tak, že po určité době převládlo pojetí lidské kultury *zbavené tradičního náboženského rozměru* a rovněž koncepce lidského života se modernizovala *odříznutím metafyzického problému Boha, duše, ducha a nesmrtelnosti* a jejich nahrazením čistě empirickou biologii a psychologii. Národní tradice, založená na náboženských a duchovních hodnotách, se v takové optice začala jevit jako dějiny lidského společenství, které *ještě nebylo osvíceno pokrokovým světovým názorem*.

Osvícenství mělo za úkol odvrátit člověka od toho, co bylo chápáno jako *věčné a trvalé* k tomu, co se v empiristickém pohledu ukazovalo jako *proměnné a časné*. Smyslová zkušenost, samotný základ našeho myšlení, nás uvádí ve styk pouze s dějinnou, neustále se měnící skutečností. Zájem o *Boha* a *meta-dějinnou realitu* měl být proto logicky nahrazen zájmem *o člověka a jeho historický svět*. Neboli, jak se výstižně říká v němčině, *Jenseitigkeit* měla jednou provždy ustoupit postoji označovanému jako *Diesseitigkeit*.

Soustředěnost na konkrétní život, na konkrétní skutečnost a na konkrétní lidské jedince vedla zákonitě ke snaze pozvednout člověka z jeho dřívější ujařmenosti náboženstvím a teologií tím, že se mu přisoudila *nezcizitelná práva*. Klasickým obhájcem práv člověka se stal John Locke, který tvrdil, že každému člověku náleží právo na život, svobodný rozvrh existence a soukromý majetek. Ve srovnání se středověkem a s nároky absolutizmu se jednalo *o pokrokovou liberální myšlenku* a jako taková patří i k ukázkovým produktům osvícenské mentality.

Každá racionální bytost a každá racionálně aplikovaná (osvícená) politická moc by měla tato práva uzнат. Přitom ovšem uniká, že samotný Lockův empirizmus, který přiznává reálnou existenci pouze tomu, co je nahodilé a konkrétní (tedy nenutné a neobecné), *dokonale podminovává tento koncept lidských práv*, neboť pokud neexistuje žádná meta-empirická, nutná a obecná sféra reality, pak neexistuje ani žádný objektivně platný, a tedy v jsoucí skutečnosti založený důvod přisuzování nezcizitelných práv každému člověku. Neboť nezcizitelnost znamená *nutnost* a fakt, že se tato práva mají týkat *každého* člověka, zase značí *obecnost*. Nutnost a obecnost však v empirizmu *nemají žádné místo*, vše je v něm *pohlaceno konkrétností a nahodilostí*. Osvícenost empirizmu je proto toliko fiktivním, propagandistickým pojmem tzv. pokrokové interpretace moderního západního myšlení.

Ilustračný obrázok, zdroj: flickr.com

3. Trpké plody osvícenské racionality

Kdyby tato nekonzistentnost zůstala pouze na stránkách Lockových spisů, nemuseli bychom se tím zase až tak vzrušovat. Ale ona se přelila do reality politického života, který byl uzavřen do hranic empirie a v *přímém protikladu s touto vratkou základnou* se začala prosazovat tzv. nedotknutelná práva člověka. Jak ještě uvidíme, nemohlo to skončit jinak, než velmi rychlým zhasínáním světla pokroku v mezích zkušenosti a nezadržitelným nástupem temných režimů, které se na liberálně vyhlášená práva nijak neohlížely a to v *souladu se samotným liberálním přesvědčením*, podle něhož žádný nárok nemůže být nikdy zdůvodněn s absolutní metafyzickou platností. Práva lze od člověka odloučit podobně jako vnější nálepkou od jejího povrchu.

V tom lze spatřovat jeden z tragických projevů dalšího destruktivního momentu osvícenského empirizmu, který dopomohl prosazení se tzv. *dějinného vědomí* (Gadamer), v němž jsou všechny vazby a spojitosti prohlášeny za pouze historicky ustavené a potud i čistě nahodilé. To znamená, že věci, které existují v určitých souvislostech a kontextech, začaly být vnímány jinak než v tzv. statických dobách. Každá vazba jakékoliv věci může být rozvolněna a nahrazena vazbou jinou, protože co vzniklo nahodile, může zase zaniknout a vstoupit do jiných poměrů s jinými skutečnostmi. Když tuto zásadu historizmu uplatníme na skutečnost zvanou *národ*, znamená to, že ho lze abstrakcí odloučit od jeho vztahu k vlastnímu území, k vlastní kultuře a k vlastnímu jazyku a nahradit je něčím jiným – jiným územím, jiným jazykem, jinou kulturou, které tím pádem již nedefinují podstatu a identitu národa, nýbrž jsou v *pozici proměnných hodnot*, jež je možné v případě „nutnosti“ (historické „nezbytnosti“) vyměnit jako nějaký vnější oblek.

4. Poněkud nehumánní humanismus a deviza křesťanství

V politické teorii a praxi se tím dostáváme k zásadám současné postmoderny, k níž neodmyslitelně patří *ideologie multikulturalizmu a kosmopolitizmu*. V nich se území, jazyk a kultura (hodnoty) nepředstavují jako prostředky, které *humanizují*, případně *dehumanizují* člověka, ale jen jako libovolné artefakty, jež všechny zaslouží stejný respekt. V takovém pojetí už neexistují *nehumánní* formy vyjadřování a nehumánní „kultury“, neboť všechny mají stejný smysl – sebevyjádření člověka v bohaté pluralitě životních stylů a orientací.

Pro „osvícené pokrokáře“ (nová levice) však přesto existuje jedna nenávidění hodná, nehumánní kultura: kultura, která vyrostla z výše jmenovaných zdrojů řecké filozofie, římského práva, židovství a křesťanství. Proto je jim trnem v oku i tradiční česká a slovenská kultura, v nichž se prosadily křesťanské hodnoty a křesťanské pojetí života. V jejich očích takové kultury *nedávají smysl* a je třeba je zničit a nahradit něčím novým a „humánnějším“, něčím, co leží v linii osvícenského (a u nás masarykovského) odkazu moderní a stále se modernizující vědy a demokracie.

Na podporu Pekařova konceptu smyslu českých (a stejně tak slovenských) dějin je však třeba upozornit na to, že eliminace křesťanství z české a slovenské kultury nakonec zcela zákonitě povede k jak k destrukci vědy, tak k odstranění demokracie v jejich rámci. Neboť hlubšímu pohledu se *odhaluje nutná souvislost existence vědy a demokracie s křesťanským pojetím života*. Není náhodou, že křesťanství do sebe asimilovalo přirozenou racionalitu starých Řeků a i díky tomuto dědictví pokračovalo v jejich boji proti mytologickému (a ideologickému) znetvořování skutečnosti.

Řecká filozofie se zrodila v kontrastu s mytickou interpretací světa a křesťanství jako kreacionistické náboženství se k realitě vždy stavělo jako k tomu, co povstalo skrze tvůrčí Slovo (skrze tvůrčí Inteligenci),

takže je jí vlastní logická strukturace, a tudíž i přístupnost ze strany lidského logu (rozumu). Tvrdit, že křesťanství je vůči vědě nepřátelské, není ničím jiným než *součástí ideologické manipulace*, neboť pravdou je pravý opak. Právě kreacionismus stojí na počátku takového postoje člověka ke skutečnosti, který označujeme jako vědecký. *Vědět* totiž znamená aktivovat v člověku to, v čem se zakládá jeho mimořádná podobnost s Tvůrcem – jeho inteligenci.

Demokracie zase předpokládá respekt důstojnosti lidského jedince a všeobecnou rovnost lidí. Jak nám současná zkušenost potvrzuje, moderní empirická racionalita není schopna nic takového zajistit. Věda je hodnotově neutrální, může být použita dobře nebo špatně, ale o dobru a zlu nám žádný moderní vědec nic podstatného neřekne. Před více jak sto lety to ve svém díle *Krise evropských věd a transcendentální fenomenologie* pregnantním způsobem vyjádřil náš krajan Edmund Husserl, když jasně odhalil, že žádná moderní věda není schopna vyjádřit se kompetentně ke smyslu lidského života a důsledně trval na tom, že tento problém *nelze vytěsnit mimo hranice racionality*. Musíme mít tedy k dispozici jiný typ racionality, než je ten reprezentovaný moderními vědami, a Husserl ho správně spatřoval v racionalitě *filozofické*.

V té se při její kritické aplikaci ukazuje, že smysl lidského života, *a tedy i jednotlivých národů*, se dá uskutečnit jen vědomým budováním vztahu jedinců a společností k jejich bytostnému Zdroji, který je ve filozofické i náboženské terminologii nazýván *Božskou skutečností*. Poslední cíl a smysl bytosti vybavené logem (rozumem) může být zase jen odpovídající, logem obdařená realita, kterou je jak podle určitého směru filozofie, tak i podle židovského a křesťanského náboženství *tvůrčí Logos sám*. Klást smysl lidského života do dočasné mezilidské komunikace a soužití je marným podnikem a rezignace na nalezení posledního smyslu činí absurdním i vyhlašování absurdity života. Jak ještě uvidíme, národní život je společnou prací na vytváření podmínek, bez jejichž danosti život jednotlivých lidí *ztrácí svou základní existenciální orientaci*.

Ilustračný obrázok, zdroj: Libre shot

5. Smysl českých a slovenských dějin

Ve světle výše řečeného se nabízí konkrétní odpověď na otázku *po smyslu českých a slovenských dějin*. Ukazuje se, že české a slovenské dějiny, dějiny historického společenství Čechů a Slováků, mají smysl jen tehdy, když v nich vzniká a trvá kultura, která jednotlivé Čechy a Slováky *formuje zcela určitým způsobem a orientuje je k jejich poslednímu cíli* (k Bohu, zdroji existence všeho konečným způsobem jsoícího). Výstižně to vyjádřil Rio Preisner, když daleko od své vlasti v roce 1983 napsal:

„Nepochyboval jsem o jednom: že existence česká (a klidně doplňme i slovenská, RC) bude buď křesťanská – a to nikoli jen v dimenzi kulturní – nebo klesne na úroveň pouhého

ahistorického výskytu... Světonázorově konfúzní „česká/slovenská otázka“ dožrála v ultimátum nikoli melancholického, ale starozákonně neúprosného „být či nebýt“. Příklon k bytí se však stal neodmyslitelným bez kajícího návratu ke Kristu, vládci všeho bytí.“

Dějinným úkolem Čechů a Slováků je *být součástí velkého orchestru národů*, který každý svým vlastním stylem (svým jazykem a kulturou), vzdává hold Tomu, jemuž všichni vděčí za účast na nevýslovném zázraku existence. Aby k této permanentní oslavě mohlo docházet, *musí být kultura těchto národů prolnta a nesena hodnotami, jež nám byly darovány křesťanstvím*. Jen díky nim se člověk nakonec stává tím, kým je (viz. Pindarova výzva *staň se tím, kým jsi*) – bytostí, která je pro sebe, pro druhé a v posledku pro Tvůrce a která je povolána k tomu, aby se společně s ostatními radovala z toho, *že je a bohatými výrazovými prostředky (různými jazyky a kulturními formami) dávala najevo svůj úžas a vděk za neustále přijímaná dobrodiní*.

Josef Pekař se nemýlil, když v odklonu českého (a slovenského) národa od křesťanské tradice spatřoval jeho bytostné ohrožení. Liberální ideologové, kteří na tomto „pokrokovém“ díle již dlouhá desetiletí systematicky pracují, vykazují mentalitu marnotratného syna z evangelií. Jak v jedné své publikaci v návaznosti na R. Guardiniho zmiňuje F. Hadjadj, liberální *„modernita v zásadě převzala některá dogmata, která hlásala křesťanství, a obrátila je proti němu. Na základě učení o důstojnosti lidské osoby se vyprodukoval individualismus. Z pravdy o svobodné vůli byl vyroben liberalismus, z požadavku sociální spravedlnosti socialismus atd. Moderní době padl zrak na květ evangelia, utrhla si jej a dala do vázy. Květina tím lépe vynikla, dokonce vypadala ještě krásnější. Toto aranžmá jí dodalo zvláštní přitažlivosti, utržený květ vyvolal nadšení, a lidé si začali postupně myslet, že se svými kořeny nemá nic společného. Ve skutečnosti ten květ odsoudili k tomu, aby zvadl... Zapomnění může nějaký čas fungovat, a to tak dlouho, dokud je progresismus schopen maskovat, že je jen náhradním řešením za naději vkládanou v Boha.“*

Právě kvůli tomuto přerušení spojení mezi kořeny (křesťanstvím) a květy (lidská důstojnost, lidská práva atd.) je otázkou času, kdy se prosadí nějaký temný antihumánní „politický“ režim. Proto je návrat Čechů a Slováků ke kořenům, ke křesťanským hodnotám, ke Kristu samotnému, jediný způsob, jak z cesty s tak neblahým koncem ještě včas odbočit.

Výzva k rehabilitaci pekařovského pojetí smyslu českých (a slovenských) dějin proto není jen jalovým konzervativním sentimentem, nýbrž otázkou našeho přežití. Je třeba si opět začít vážit skutečností, jež byly s liberální pompou údajně definitivně pohřbeny: naší země, hodnot zděděných po našich předcích, našeho jazyka. Liberalismus je jen vnější nátěr, který překryl hlubinné zdroje naší pravé existence, ale *nedokázal je udusit*. Život „z hloubky“ už není pouhou alternativou, *je povinností každého, kdo se nechce podílet na zkáze českého a slovenského národa*.

Národní vědomí a vědomí smyslu českých a slovenských dějin se neobnoví, pokud se na řešení tohoto problému Češi a Slováci nedomluví. Bez média českého a slovenského jazyka toho není možné dosáhnout. Za to, že se můžeme domlouvat, vyjadřovat a vyslovovat něco „z hloubi srdce“, vděčíme hlavně těm, s nimiž nás *pojí stejná národnost*. náš mateřský jazyk, kterým s nimi komunikujeme a kterým překlenujeme naše vzájemné odcizení, není jen jazykem našich rtů, ale *primárně jazykem naší duše*. Je v nás totiž nejhloběji zakořeněn, protože jeho slova i melodie se k nám obracely od našeho narození. I pro nás „na počátku bylo slovo“ – slovo matky, otce, přátel, slovo české, slovo slovenské, slovo milé, slovo, které voní

počátkem našeho života vezdejšího a nese v sobě i příslib počátku našeho života budoucího.

Je-li realita světa nesena tvůrčím Slovem, může být i realita lidské kultury obnovena lidským slovem, které s tímto Pra-slovem neztratilo svůj kontakt. Začneme-li opět hovořit o věcech, jež nám jsou nepřáteli našeho národa zakazovány (např. o pravém smyslu českých a slovenských dějin), začneme-li brát vážně odkaz modernizmem nepokřivené křesťanské tradice, obroda národa *nezůstane jen ve slově, ale stane se z ní nová skutečnost.*

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/zamysleni-nad-smyslem-narodnich-dejin-iii-cast/>